

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

БЕКІТЕМІН

Оқу ісі жөніндегі проректор

А.К.Хикметов.

Ғылыми - әдістемелік кеңесінің

2020 ж. «22» маусым мәжілісінің

№ 6 хаттамасымен

**«8D031-АЙМАҚТАНУ» МАМАНДЫҒЫНА PhD ДОКТОРАНТУРАҒА
ТАПСЫРУШЫЛАРҒА АРНАЛҒАН МАМАНДЫҚ БОЙЫНША ТҮСУ
ЕМТИХАНЫНЫҢ БАҒДАРЛАМАСЫ**

Алматы 2020

Бағдарлама «8D031 - Аймақтану» мамандығы бойынша Мемлекеттік жалпы білім беру стандарттарына сәйкес жасалды. Бағдарламаны тарих ғылымдарының докторы, проф. Макашева К.Н. құрастырды.

Бағдарлама халықаралық қатынастар және әлемдік экономика кафедрасының отырысында қарастырылды
2020 ж. «28» сәуір № 9 хаттама
Кафедра меңгерушісі _____ Чукубаев Е.С.

Халықаралық қатынастар факультетінің әдістемелік кеңес отырысында бекітілді
2020 ж. «05» мамыр № 10 хаттама.
Әдістемелік бюросының төрағасы _____ Машимбаева Г.А.

Ғылыми кеңестің отырысында бекітілді
2020 ж. «06» мамыр № 10 хаттама.
Ғылыми кеңестің төрағасы,
Факультет деканы _____ Айдарбаев С.Ж.
Ғылыми хатшы _____ Идрышева Ж.К.

МАЗМУНЫ

1. МАМАНДЫҚ БОЙЫНША ҚАБЫЛДАУ ЕМТИХАННЫҢ МАҚСАТЫ МЕН МІНДЕТТЕРІ

Емтиханның мақсаты - білімдердің, дағдылардың және ойларды айқын білдіру қабілетін анықтау, және «Аймақтану» мамандығы бойынша PhD докторантураға түсүшілердің және «Аймақтану саласындағы философия докторы (PhD)» академиялық дәрежесін алу үшін аналитикалық дағдыларын анықтау.

Қабылдау емтиханның түрі - біріккен жазбаша және ауызша емтихан болып табылады. Емтиханшылар емтихан билетінің сұрақтарына жауап парақтарын толтырады, емтихан комиссиясына ауызша жауап береді. Апелляция болған жағдайда жауап парағында жазған жауаптар негіз болады.

2 PhD докторантураға түсүшілердің дайындығына қойылатын талаптар

Үміткерлер ішкі және ғаламдық даму үрдістері бойынша жақсы және терең білім көрсетіп, әлемдік-тарихи үдерістің контекстінде қазіргі халықаралық қатынастардың аймақтық аспектілерін, сондай-ақ аймақтардың халықаралық қатынастар жүйесінде өзекті мәселелерін, халықаралық және аймақтық үдерістерді алынған теориялық білімдер мен дағдыларды пайдалана отырып талдау қабілеттерін көрсету.

Осы мамандық бойынша мақсат пен міндеттерді ескере отырып, бағдарлама PhD докторантура түсүшілердің халықаралық қатынастар және қазіргі заманғы аймақтық мәселелерді тұтас түсіну қабілеттерін анықтауына назар аударады.

«6D050500 - Аймақтану» мамандығы бойынша PhD докторантураға түсүшілер:

- өңірлік зерттеулер саласында ғылыми зерттеулерді дамыту үрдістері туралы заманауи білім мен идеяларды меңгеру;
- іргелі ғылыми тағылымдамадан өту;
- халықаралық аймақтанудың өзекті теориялық мәселелері туралы білімі болу,
- аймақтық және жаһандық дамудың өзекті мәселелерін білу **керек.**
- теориялық және нақты материалдарды талдау,
- аймақтық қарым-қатынастардың жаңа және күрделі үдерістерін сыни талдау, бағалау және салыстыру,
- ұлттық, аймақаралық және жаһандық контексте аймақтық оқиғалар, құбылыстар және ұғымдарды түрлі ғылыми тұрғыдан түсіндіру және бағалау **қабілеті болу керек.**
- халықаралық және сыртқысаяси жағдайларды болжауда ғылыми талдау;
- аналитикалық ғылыми қызмет;
- ғылыми және сыни ойлау, ауызша және жазбаша түрде ойларын дұрыс және логикалық түрде қалыптастыру **дағдылары болу керек.**

2. БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАНЫҢ ПРЕРЕКВИЗИТТЕРІ

- Халықаралық қатынастар жүйесінің тарихы
- Әлемдегі интеграциялық процестер: аймақтық тәсіл
- Аймақтық ұйымдар және қауіпсіздік мәселелері

4. ЕМТИХАН ТАҚЫРЫПТАРЫНЫҢ ТІЗІМІ

«Халықаралық қатынастар жүйесіндегі аймақтардың өзекті мәселелері: теориялық және практикалық тәсілдер» пәні

1. Аймақтың құрылымдық-функционалдық ұйымдастырылуы және аймақтардың құрылымдық сипаттамасы. Аймақтық үрдістерді жүйелі және деңгейлік-секторлық талдау

Халықаралық қатынастар жүйесіндегі халықаралық аймақтар рөліне қатысты қазіргі күнгі тәсілдер. Халықаралық қатынастардың аймақтық өлшемдері. «Халықаралық аймақ» түсінігі. Аймақтарды жіктеу мәселелері. Халықаралық қатынастардағы жүйелі әдістің негізгі бағыттары. Аймақтық талдау әдістері. Кроссаймақтық салыстыру. Халықаралық қатынастарды макроаймақтық, мемлекеттік және субаймақтық деңгейде қарастыратын теориялары мен тұжырымдамалары (геосаяси, әлеуметтік, саяси-экономикалық және географиялық теориялар мен концепциялар). Көпполярлы әлемдік тәртіп теориясы. «Өмірлік мүдделер аймағы» теориясы. Әлемдік жүйелер теориясы. Кондратьев-Валлерстайн теориясы. Тепе-тең емес даму теориясы. Оңтүстік-Солтүстік геоэкономикалық теориясы. Полицентризм теориясы (геоэкономикалық аймақтар) және геостратегиялық күштер балансы. Халықаралық аймақтық интеграцияның экономикалық теорияларын талдау.

3. Аймақтану және регионалистика

Регионалистика адамзат баласының қызмет ету аясы мен білім беру саласы ретінде. Регионалистика мен аймақтану арақатынасы. Аймақтану пәндері, олардың қызметі және қазіргі әлемдік қауымдастықтардың мәселелерін шешудегі маңыздылығы. Аймақтанудың экономикалық, этно-мәдени, тарихи-саяси, ландшафты-экологиялық, әскери-саяси бағыттары: нысандары, міндеттері, әдістемелік негізі және зерттеу тәсілдері.

Кешенді, мәселелі, геоқұрылымдық, мемлекеттік парадигмалар. Аймақтану зерттеулерінің мәселелік және экологиялық-экономикалық тәсілдемелерінің теориялық-әдістемелік негіздері. Аймақтық даму стратегиясын жасауға және кеңістіктік жоспарлауға қатысты аймақтық тәсілдердің теориялық-әдіснамалық негіздері.

3 Қазіргі әлемнің жаңа тренді және халықаралық қатынастардың аймақтық мәселелері. Халықаралық қатынастар жүйесіндегі перифериялық аймақтар және олардың белсендірілуі

Аймақтандыру, аймақтылық және аймақшылдық. Аймақтандыру — қазіргі халықаралық қатынастардың объективті үрдісі. Аймақтандыру үрдісінің ерекшеліктері. Аймақтың және аймақтық макроүрдістердің дамуы.

Аймақшылдық. «Ашық аймақшылдық» және «Жабық аймақшылдық». ХҚ аймақтық ішкі жүйелерінде болып жатқан өзгермелі макроүрдістердің олардың әлемдік саяси, экономикалық салаларындағы орны мен рөліне, сонымен қатар, аймақтардың геосаяси шеңберіне ықпал етуі.

Аймақтық қатынастардың саяси және экономикалық құрамдас бөліктері. «Аймақтың үлес салмағының» негізгі сипаттамалары (экономикалық, қаржы-валюталық, әлеуметтік, саяси, ғылыми, мәдени).

Аймақтық саясат.

Шынайы полицентризм бастамаларында жаңа әлемдік тәртіптің қалыптасуы. Халықаралық қатынастардағы көшбасшылар мен гегемондар. Әлемдік геосаяси және геоэкономикалық кеңістік поляризациясының күшеюі. Аймақтық геостратегиялық және

геоэкономикалық үшбұрыштар. Аймақтар және аймақтық пен екіжақты қатынастардың кешендері. Халықаралық қатынастардың орталық және перифериялық ішкі жүйелері. Өркениеттер және аймақтық ішкі жүйелер.

Батыс - Шығыс: қақтығыс немесе өзара әрекеттестік. Дихотомиялар: орталық - периферия. Батыс - Шығыс, Солтүстік - Оңтүстік. Макроаймақтық топтасулар. Аймақтық топтасулар — мемлекеттердің әскери-саяси және экономикалық бірлестіктері (блоктар).

Әлемдік экономиканың жаңа кеңістіктік конфигурациясы. Экономикалық және технологиялық дамудың үш әлемдік полюстерінің (макроаймақтардың) қалыптасуы – Солтүстік-америкалық (НАФТА), Батысеуропалық (ЕО) және Азиялық-Тынық мұхиттық.

Аймақтардың идеологияларының қалыптасу ерекшеліктері. Макроаймақтың төрт түрі: атлантикалық (батыс), еуропалық, американдық және шығыстық.

4 Халықаралық қатынас жүйесіндегі аймақтар және аймақтық ішкіжүйелер.

Халықаралық қатынастар жүйесі мен аймақтық ішкіжүйе. Халықаралық қатынастар жүйесінің түрлері. Аймақтар және аймақтық ішкі жүйелер, олардың белгілері. Аймақтық құрылымдар мен аймақтық қатынастардың құрылымдық мәселелері. Кешенді аймақтанулық сипаттамалардың құрылымы мен негізгі элементі.

Халықаралық қатынастар жүйесіндегі аймақтың орны, оның экономикалық, геосаяси, өркениеттік сипаттамалары.

5 Қазіргі халықаралық қатынастардағы АТА және Шығыс Азия ішкіжүйелерінің орны мен рөлі.

АТА мемлекеттерінің өзара әрекеттесу ережелері мен қағидалары. ХХІ ғасыр басында Азия-тынық мұхит аймағындағы (АТА) халықаралық қатынастарда Қытай мен Жапония рөлінің артуы. АТА аймақтық мәселелеріне қатысты АҚШ әкімшілігінің жаңа көзқарасы.

ХХІ ғасыр басындағы жаңа геосаяси шынайылықтағы Шығыс Азия. Аймақ геосаясатындағы энергетикалық қауіпсіздік факторы.

Ішкі аймақтық күш орталықтарының (Қытай, Тайвань, Вьетнам, Малайзия, Сингапур, Индонезия) автономдық және өзара тәуелділік деңгейі.

6 Оңтүстік Азия және Орта Шығыстағы халықаралық қатынастардың ішкіжүйесі: негізгі сипаттамалары, даму факторлары, қатысушылары.

Қазіргі әлемдік геосаяси үйлесіміндегі орташығыстық аймақтың рөлі. Аймақтық ұйым - Бағдат пактісінің (СЕНТО) - қарым-қатынастардың аймақтық ішкі жүйесіндегі рөлі.

Халықаралық қатынастардың аймақтық ішкі жүйесіндегі Үндістан республикасының басымдылығы. Үндістан мен Пәкістанның қарсылығы ішкі жүйенің құрушы элементтерінің бірі ретінде.

Иранның геостратегиялық маңыздылығы. Иранның аймақтағы саяси үрдістерге әсер етуі. Иранның ядролық бағдарламасы. Америка-иран қатынастарының «қайта жандануы».

7 Халықаралық қатынастағы Таяу Шығыстық ішкі жүйесі. Таяу Шығыстағы сыртқы саясат.

Қазіргі халықаралық қатынастағы Таяу Шығыстық ішкі жүйесінің орны мен рөлі. Таяу Шығыстың сыртқы әлеммен қарым-қатынасына мұнай факторының әсер етуі.

Парсы шығанағы елдерінің субаймақтық ішкі жүйесі. Араб әлемінің ерекшеліктері және «Араб бірлігі» идеясының қалыптасуы. Парсы шығанағындағы араб елдерінің ынтымақтастық кеңесі (ПШАЕЫК). ПШАЕЫК-тың әлеуметтік-саяси ерекшеліктері, мақсаты, орны мен рөлі. Арабтық Магриб Одағы - субаймақтық саяси-экономикалық бірлестік (АМО). Маңызды аймақтық мәселелердегі АМО-ның жалпы позициясы.

«Араб көктемі». «Араб көктеміне» қатысты аймақтық ұйымдар мен жеке мемлекеттердің ұстанымдары. Оқиғалардың дамуындағы сыртқы фактордың маңызы.

8 ХХІ ғасырдағы халықаралық қатынастадағы Еуропалық жүйесінің негізгі параметрлері мен үдерістері

Еуроодақтың кеңеюі: механизмдері, нәтижелері мен дамуы. Еуропалық көршілестік саясаты. ЕО-ның Жерортатеңіздік саясаты. ЕО мен Латын Америкасы. ЕО мен Қытай. Еуропа мен Ресей. «Шығыстық серіктестік» бағдарламасы.

Еуропа Одағының сыртқы саяси доктринасы. ЕО-дағы сыртқы саяси шешімдерді қабылдау механизмі. ХХ-ХХІ ғғ. тоғысында ЕО-ның сыртқы саяси бастамалары.

9 Халықаралық қатынастардағы Латын Америкасы

2000 жж. Латын Америкасындағы халықаралық қатынастар: негізгі сипаттамалары, даму факторлары, қатысушылары. Латын Америкасы елдерінің өзіндік мүдделері. Ынтымақтастық және қауіпсіздік мәселелері (Рио тобы, америкааралық қауіпсіздік жүйесінің қызметі). Жаһандану жағдайында тарихи байланыстардың қазіргі халықаралық қатынастарға әсері. Латын Америкасының АТА елдерімен өзара қатынастардағы Испанияның мүдделері мен ролі. ЕО-мен қатынастары. АҚШ-пен өзара қатынастарының негізгі кезеңдері. Ресей мен Латын Америкасы. ҚХР және Латын Америкасы мемлекеттері. Батыс жартышарында біріңғай сауда-экономикалық және инвестициялық кеңістігінің қалыптасуы.

10 Халықаралық қатынастардағы Африка

Африка халықаралық қатынастардың аймақтық ішкі жүйесі ретінде. Дамуының кертартпа мәселесі. ХХІ ғ. Африкадағы халықаралық қатынастардың негізгі сипаттамалары. Жаңа аймақтық күш орталықтарының құрылуы. Африкалық Одақтың және субаймақтық ұйымдардың қазіргі ролі. Африкалық мемлекеттердің әлемнің өндірістік дамыған мемлекеттерімен қатынасы. Өндірістік дамыған мемлекеттердің Африкаға қызығушылығының төмендеуінің себептері мен салдары. Қазіргі кезеңдегі африкааралық қатынастар.

Халықаралық-саяси және аймақтық мазмұндағы Мағриб елдеріндегі «Араб көктемі».

11 Посткеңестік кеңістіктегі халықаралық қатынастар. Орталық Азия

ТМД мемлекеттерінің қорғаныс және қауіпсіздік саласындағы өзара әрекеті: негізгі құжаттар және оларды жүзеге асыру. «Көпформатты және түрлі жылдамдықтағы интеграция» құбылысы. Халықаралық-құқықтық механизмдер, әлемдік тәжірибе және посткеңестік шынайылық.

Посткеңестік кеңістіктегі аймақтық ұйымдар.

Орталық Азия халықаралық қатынастардың субаймақтық ішкі жүйесі ретінде. ХХІ ғасыр басында Орталық Азия мемлекеттері дамуының сыртқы саяси басымдылықтары. Орталық Азиядағы сыртқы күштердің ролі.

Орталық Азия мемлекеттерінің экономикалық, қаржы, және әскери- саяси өзара іс-әрекетінің халықаралық, аймақтық және субаймақтық жүйелеріне қосылуы. Орталық Азия мемлекеттерінің әлемдік жаһандық кеңістіктегі интеграциясының келешектегі стратегиясы. Каспий жағалауындағы мемлекеттердің көлік, ыңғайлы көлік жолдары мәселелері. Әлемдік отын ресурстары және Орталық Азия мемлекеттерінің келешегі.

12 Интеграциялық аймақтық үрдістер және олардың ерекшеліктері. Субаймақтылық.

Аймақтық интеграция үрдісін белсендіру факторлары. Аймақтық интеграция тенденциялары. Аймақтық интеграция принциптері. Аймақтық интеграцияның саяси артықшылықтары. Интеграцияның болуы мүмкін теріс салдарлары.

Аймақтық мемлекетаралық интеграциялық одақтар. Жаһандану жағдайындағы мемлекетаралық аймақтық интеграцияның жаңа түрлері. Халықаралық көлік коридорлары

және преференциалды протекционизм. Мемлекеттің геэкономикалық стратегиясы. Экономиканың трансұлтандырылуы.

ОША аймағындағы интеграциялық үрдістердің ерекшеліктері. ОША аймағындағы саяси интеграция және қауіпсіздік. ОША аймағындағы экономикалық интеграция үрдістері. АТА аймағындағы АСЕАН және ОША.

XX соңы XXI басындағы Мағрип елдеріндегі интеграциялық үрдістер.

Америка континентіндегі интеграциялық үрдістер: НАФТА, МЕРКОСУР. Аймақтық интеграция: ОАГ, ЛАЭС, ЛАИ.

ТМД аймағындағы интеграциялық үрдістер. Орталық Азиядағы интеграциялық үрдістер.

13 Қауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселесі. Қазіргі кезеңдегі аймақтық қақтығыстар және олардың ерекшеліктері

Ұлттық, аймақтық және жаһандық қауіпсіздік. Екіжақты, көпжақты, аймақтық, арнайы, жаһандық мәселелер. Ұлттық, аймақтық және жаһандық мәселелер арасындағы байланыс. Жаһандық, аймақ сыртындағы және аймақ ішіндегі мәселелер және олардың қауіп төндіруі. «Жаңа қауіптердің» көбеюі және «бұрынғы қауіптердің» жаңа түрлерінің пайда болуы.

Дамушы және жоғары дамыған мемлекеттерге төнетін қауіптер жүйесіндегі айырмашылық. Дәстүрлі және дәстүрлі емес халықаралық қатынастар субъектілерінің «жаңа қауіптерді», мемлекеттерді, халықаралық ұйымдарды, трансұлттық корпорацияларды бейүкіметтік ұйымдар және т.б. бейтараптандыру. Аймақтық қауіпсіздік режимдерінің құрылуы.

АҚШ, Еуропа және Атлантикалық қауіпсіздік.

АТА аймағындағы стратегиялық қауіпсіздік. Қауіпсіздікке қатысты түрлі қауіптердің деңгейін бағалау. Тайвань бұғазындағы жағдайдың даму бағдарламасы. Корей жартыаралындағы жағдай. Ядролық қарудың таралу қауіпі. АТА аймағындағы халықаралық лаңкестік ұйымдардың белсенділігі. АТА аймағындағы теңіздік қарақшылық мәселесі.

Оңтүстік Азиядағы ядролық фактор.

Ауғанстан мәселесі: жағдайдың даму кезеңдері, жақын мемлекеттерге ықпалы, бейбіт реттеу жолдары. 2014-мәселесі.

Орталық Азия аймағындағы қауіпсіздіктің негізгі қауіптері (экстремизм, исламдық радикализм, нашақорлық, заңсыз миграция және т.б.).

Жаһандық және аймақтық қайшылықтар және дағдарыс. Аймақтық аумақтық қақтығыс және жаһандық қауіпсіздік. Этникалық негіздегі қақтығыс мәселелерін шешу, олардың пайда болу механизмдері. Қақтығыстарды шешудегі және оларды ынталандыру саласындағы азаматтық қоғам институттары, халықаралық, мемлекеттік, дәстүрлі институттардың орны, түрлі аймақтардағы этносаралық қақтығыстардың себептері.

Қақтығыс жағдайына байланысты түрлі халықтың этносаяси жағдайының түсінігі. Этникалық тәуекел деңгейін анықтау әдістемесі.

Бейбітшілік орнату саласындағы халықаралық қауымдастықтың күші және Африкадағы қақтығыс жағдайы.

Постсоветтік кеңістіктегі қақтығыс жағдайы. Қақтығыстарды реттеу мәселелері. ТМД-дағы бейбітшілік орнату мәселесі.

«Орталық Азияның аймақтық қауіпсіздік жүйесі: қалыптасу, даму, болашағы»
пәні

1. Жаһандану үдерісі және қауіпсіздік мәселесі

Жаһанданудың жалпы сипаттамасы. Жаһанданудың басталуы мен негізгі бағыттары. Жаһандану - тарихи процесс және оның даму кезеңдері. Жаһанданудың даму динамикасы.

Жаһандану нысандары мен акторлері. Экономикалық жаһандану. Траншекаралық экономикалық желілердің өсуі. Мәдени-жаһандану. Саяси жаһандану.

Өртүрлі деңгейдегі қауіпсіздік арасындағы өзара байланысты нығайту. Қауіпсіздік жағдайына әсер ететін халықаралық қатынастарда актерлер шеңберін кеңейту: Біріккен Ұлттар Ұйымының Мыңжылдық Саммиті ғасырдың кезіндегі халықаралық қауіпсіздік мәселелері бойынша. Қазіргі кезеңдегі әскери, саяси, экономикалық, экологиялық қауіпсіздік факторларының қатынасы. Қауіпсіздікке дәстүрлі емес қатерлердің пайда болуы - халықаралық лаңкестік, ұйымдасқан қылмыс, есірткі саудасы, қару-жарак саудасы.

2. Қазіргі кезеңдегі жалпы қауіпсіздік проблемалары

«Қауіпсіздікті» анықтауға нақты тарихи көзқарас. Қауіпсіздіктің әртүрлі деңгейі - жеке немесе жеке, топтық, ұлттық, аймақтық, әмбебап, халықаралық, жаһандық. Қауіпсіздіктің түрлі аспектілері арасындағы қатынас «қиын» және «жұмсақ» болып табылады. Бұл мәселеге реалистердің, либералдардың, марксистердің көзқарасы. Қазіргі кезеңдегі жаһандық қауіпсіздік контекстінің ерекшелігі. Қазіргі кезеңдегі халықаралық қатынастардың жаһандық контексті. Халықаралық қатынастардағы өзгерістердің векторының негізгі түсіндірмесі: біртекті әлем, көпқырлы әлем. Жаһандану үрдісінің қауіпсіздіктің проблемасына көзқарастарына әсері. Өртүрлі деңгейдегі қауіпсіздік арасындағы өзара байланысты нығайту.

3. Геосаяси аймақты және оның шекараларын қалыптастыру

Қазіргі кезеңдегі жаһандық қауіпсіздік контекстінің ерекшелігі. Халықаралық және аймақтық қауіпсіздікке қауіп төндіреді. Ауғанстандағы ахуалдың даму перспективалары. Ауған қақтығысының пайда болуы және КСРО рөлі. Аймақтық қауіпсіздіктің дәстүрлі және дәстүрлі емес қауіп-қатерлері - этно-ұлттық және аумақтық шиеленістер, діни экстремизм, есірткі бизнесі. Босқындар мәселесі.

4. Аймақтық қауіпсіздіктің жағдайы туралы аймақтық акторлардың мақсаттары мен стратегиясы.

Аймақтық қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін аймақтың жай-күйі. Аймақтағы қақтығыстарды шешуде және аймақтағы жағдайды тұрақтандыруда БҰҰ рөлі. Орталық Азия елдерінің заманауи мәселелері және аймақтық және ұлттық қауіпсіздігі.

Қазіргі кезеңдегі әскери, саяси, экономикалық, экологиялық қауіпсіздік факторларының қатынасы. Қауіпсіздіктің гуманитарлық аспектілері.

Орталық Азиядағы аймақтық қауіпсіздікті қамтамасыз етудегі халықаралық құрылымдардың рөлі.

5 Орталық Азия және аймақтық қауіпсіздік мәселелері

Қазіргі кезеңдегі жетекші әлемдік державалардың саясатындағы өзгерістер аймақтық қауіпсіздікті қамтамасыз ету тәсілдерінің жалпы сипаттамасы. Қауіпсіздікке дәстүрлі емес қатерлердің пайда болуы - халықаралық лаңкестік, ұйымдасқан қылмыс, есірткі саудасы, қару-жарак саудасы. Аймақтық «билік орталықтарының» өңірлік қауіпсіздік жағдайына ықпалы. Қазіргі кезеңдегі жетекші әлемдік державалардың саясатындағы өзгерістер. Орталық Азия елдерінің аймақтық ұйымдарға мүшелігі

6. Өңірлік қауіпсіздіктің жағдайы туралы аймақтық емес субъектілердің мақсаттары мен стратегиясы

Трансұлттық және трансшекаралық қатерлерге байланысты қазіргі заманғы Орталық Азияның қауіпсіздігін қамтамасыз етудің басымдықтары. Орталық Азия мемлекеттерінің өңірлік қауіпсіздік құрылымдарын қалыптастырудағы ынтымақтастығының негізгі тенденциялары. Орталық Азиядағы аймақтық қауіпсіздік жүйесін трансформациялауға сыртқы факторлардың әсері. Орталық Азиядағы ҚХР мақсаттары мен стратегиясы. Орталық Азиядағы Ресейдің мақсаттары мен стратегиясы. Орталық Азиядағы ЕО рөлі. Үлкен Орталық Азия тұжырымдамасы

7. Орталық Азия елдерінің заманауи мәселелері және аймақтық және ұлттық қауіпсіздігі.

Қазіргі Орталық Азиядағы аймақтық қауіпсіздік жүйесін нығайтудың перспективалық бағыттары. Аймақтық және өңірлік қауіпсіздік құрылымдарын жаһандық қауіп-қатерлерге қарсы тұру факторы ретінде интеграциялау. Аумақтық қол сұғылмаушылық. Мемлекеттің тұтастығы. Қауіпсіздік саясаты. Сыртқы және ішкі қауіптер. Қауіпсіздік контексіндегі көші-қон: концептуалдық тәсіл

«Аймақтануды зерттеудің әдістемелік негіздері» пәні

1. Заманауи аймақтар зерттеу объектісі ретінде

Әлемнің аймақтары әлеуметтік-саяси қатынастардың ерекше түрі және объект ретінде және зерттеу объектісі ретінде. Қазіргі халықаралық қатынастардың аймақтық аспектілері. Жаһанданудың заманауи процестері мен халықаралық қатынастардағы әртараптандыру арасындағы корреляция идеясы. Аймақтардың халықаралық қатынастарының сипатын анықтаудағы қиындықтар мен қиындықтар.

Аймақтардың мысалында «аймақ», «аймақтық», «халықаралық қатынастардың аймақтық ішкі жүйесі» ұғымдары. Аймақтық және субаймақтық халықаралық жүйелердің ерекшеліктері: түрлі көзқарастарды сипаттау.

Аймақтардың құрылымы және қоршаған орта. Аймақтардың қоршаған ортасының негізгі компоненттері.

Халықаралық және ішкі қоғамдастықтардың өзара байланысының эволюциясы, олардың шекараларының прогрессивті өткізгіштігі. Қазіргі кезеңдегі аймақтық интеграциялық процестердің негізгі түрлері. Типология, құрылым, аймақтық үдерістердің эволюциясы заңдары.

Курс тақырыбы бойынша негізгі отандық және шетелдік басылымдар.

2. Халықаралық қатынастар теориясы: тұжырымдамасы, ерекшелігі, типологиясы.

Әлеуметтік-саяси ойлар тарихындағы халықаралық қатынастарды интерпретациялау. Саяси теория мен халықаралық қатынастар теориясының корреляциясы. Халықаралық қатынастардың теориялық түсінігін тұжырымдамалық негіздерін қалыптастыру. Классикалық бағыт. Саяси ойдың дәстүрлі үрдісі. Саяси доктриналардағы халықаралық қатынастардың проблемалары Н. Макиавелли, Т.Гоббс, Э. Деваттель, К. Фон Клаузевиц. Саяси ойдағы идеалистік бағыт. Ф.Девиттория, Г.Гроттиус, Д.Локк, И.Кант және басқалардың саяси доктриналарында халықаралық қатынастардың мәселелері, халықаралық қатынастардың негізгі категориялары ретінде адамгершілік пен құқық.

3 Либерализм және неолиберализм

Либерализм мен неолиберализмнің негізгі өкілдері. Халықаралық қатынастардағы мемлекеттердің рөлі. Абсолютті артықшылықтарды мемлекеттердің негізгі мақсаты ретінде арттыру. Халықаралық аренадағы актерлер санының және әртүрлілігінің өсуі. Халықаралық институттардың халықаралық қатынастардың анархиясына шекарасы ретіндегі рөлі. Жетекші халықаралық процесс ретінде ынтымақтастықтың мүмкіндігі мен қажеттілігі. Халықаралық режимдер ынтымақтастық пен өзара байланыс механизмі ретінде. Қауіпсіздік дилеммасының экономикалық өлшемі. Әлемнің өсіп келе жатқан өзара тәуелділігі. Жаһандану. Халықаралық қоғамдастық үшін бірлескен мүдде мен құндылықтардың маңыздылығы. Халықаралық қатынастарды реттеуші ретінде нарықтық механизмдер. Халықаралық қатынастарды реттеудегі заңның, халықаралық институттардың және этикалық нормалардың артуы.

4 Реализм мен неореализм

Реализм мен неореализмнің негізгі өкілдері. Халықаралық ортаның анархиялылығы. Мемлекет халықаралық қатынастардың бірден-бір маңызды акторы ретінде. Мемлекеттер

арасындағы өзара қатынастардың қақтығысты сипатта болуы. Ұлттық мүдделер мен ұлттық қауіпсіздіктің рөлі. Қауіпсіздік дилеммасы. Мемлекеттер мен олардың одақтастары әрекеттеріндегі «реалистік стратегия» түсінігі. Күш пен күштер тепе-теңдігі халықаралық қатынастардың негізгі реттеушісі ретінде. Мемлекеттер мен олардың одақтастарының сыртқы саясатының негізгі дәлелдері: қауіпсіздік, пайда, бедел. Мемлекеттік қауіпсіздіктің басымдылығы. Басқыншылық пен империализм идеясы. Мемлекеттер әрекеттеріндегі халықаралық жүйе мен оның құрылымдарының детерминдық рөлі. Құрылымдық шектеулерді нақтылау. Халықаралық саясат үшін моральдық қағидалар мен халықаралық құқықтың маңыздылығын сынау.

5. Марксизм және неомарксизм

Марксизмнің және нео-марксизмнің негізгі өкілдері. Әлемдік капитализм контексіндегі мемлекеттердің рөлі мен функциялары. Таптық күрес әлемдік саясаттың қозғаушы күші ретінде. Мемлекет билеуші таптың, оның ішінде сыртқы саясаттың мүдделерін іске асыру құралы ретінде. Халықаралық қатынастардың түрлері. Халықаралық қарым-қатынастарды талдауға қатысты марксисттік ойдағы үш бағыт. Тарихи материализм категорияларында халықаралық қатынастарды қарастыру. Э. Бернштейн және оның халықаралық қатынастардың елеулі тәуелсіздік туралы идеясы. Әлемдік капиталистік экономиканың құрылымдық моделі Н.Бухарин. В.И. Ленин және оның жұмысы «Империализм - капитализмнің ең жоғары сатысы».

Жаңа-марксизмнің негізгі өкілдері. Халықаралық қатынастардың анархиясы және ұлы державалардың рөлі. «Әлемдік жүйе» («әлемдік экономика») түсінігі. Мәселе «Солтүстік-Оңтүстік». Халықаралық қатынастардың негізгі реттеушісі ретінде «мемлекеттер (сыныптар) - сыныптар» күресісі. Әлемдік экономиканың айқындаушы рөлі.

6. Гуманитарлық білімдер жүйесіндегі халықаралық және аймақтық жағдай мен процестерді зерттеудің ерекшелігі

Қазіргі саяси жағдайлар мен ұлттық және халықаралық өлшемдердегі үдерістер. Ғылыми жобаның негізі ретінде саяси зерттеулер әдісі. Негізгі және қолданбалы әзірлемелер: анықтау және сипаттамалары. Ғылыми зерттеулер үшін монодисциплинарлы және пәнаралық құралы. Халықаралық саяси жағдай мен процестердің (қолданбалы) зерттеулерінің тақырыбы мен ерекшелігі. Ішкі және халықаралық саясат саласындағы қолданбалы ғылыми білім тұжырымдамасы. Тарихи-сипаттамадан аналитикалық-прогноздық зерттеулерге көшу. Халықаралық және аймақтық жағдайларды және үдерістерді жүйелік тәсілдің ұстанымынан зерделеу.

7 Аймақтық үдерістерді зерттеуді ақпараттандыру.

Ақпарат ғылыми қызметтің ерекше бір қоры ретінде. Тарихи өлшемді ақпараттандыру үдерісі. Гуманитарлық білім саласындағы ақпарат пен ақпараттық кеңістігінің алуан түрлілігі. Қолданбалы саяси зерттеулердің ақпаратпен қамтамасыз етілуі. Ақпараттық шынайылылық мәселесі. Қолданбалы саяси жобаларды қамтамасыз етудегі ақпараттық технологиялардың рөлі. ИНТЕРНЕТ - ақпараттық компьютерлік ғаламдық тор. Электрондық ресурстар: қарастырылып отырған мәселе бойынша ақпарат жинау мен іздеу әдістері.

8 Аймақтық үдерістерді зерттеудегі жүйелік тәсіл.

Л.фон Бергаланфи идеялары. «Жүйе», «элемент», «сыртқы орта», «ішкі орта» (контекст), «құрылым жүйесі», «жүйе қызметі» ұғымдары. Жүйенің тұрақтылығы. Ашық жүйе ұғымы. Жүйе ретіндегі халықаралық қатынастардың ерекшеліктері.

Халықаралық жүйелерді оқып-білудегі негізгі тәсілдер: дәстүрлі-тарихи, әлеуметтік-тарихи, эвристикалық, аралас, құрылымдық, функционалдық. Халықаралық қатынастар жүйесінің типологиясы. Топтастыру белгілері. М.Каплан типологиясы. Халықаралық

жүйелер өзгерісінің заңдылықтары мен шарттары. Халықаралық жүйелер қызметінің заңдылықтары. Құрылым рөлі. Р.Арон бойынша халықаралық жүйелердің құрылымдық өзгеруі. Ж.Дерриеник бойынша халықаралық жүйелердің құрылымдық өзгеруі. Халықаралық жүйелер өзгерісінің заңдары.

9. Халықаралық үдерістер

«Халықаралық үдерістер» термині. Күрес, ынтымақтастық және келіссөздер саясаттың негізгі нысандары. Қазіргі әлемдегі саясат нысандарының өзара байланысы.

XXI ғасырдың кезіндегі халықаралық жанжалдар мен олардың ерекшеліктері. Халықаралық жанжалдардың жаһандықтан өңірлік және жергілікті деңгейлерге өтуі. Жанжалды басқару деңгейін төмендету. Ішкі және халықаралық шекаралар арасындағы шекараны жою. Жанжалдардың анықтамасы. Жанжалдың себептері: бәсекелестік, әрекеттердің, мақсаттардың, ұғымдардың сәйкес келмеуі. Жанжалдардың типологиясы. Жанжалдардың кезеңдері мен кезеңдері. Қақтығыстарды күшейту жолдары. Жанжалдарды шешу механизмі.

Халықаралық ынтымақтастық және интеграция процесі. Ынтымақтастық пен интеграция түрлері. Интеграциялық процестердің теориялық негіздері: функционализм, неофункционализм, федерализм. Ынтымақтастық пен интеграцияның өңірлік ерекшеліктері. Халықаралық келіссөздер. Келіссөздер функциялары. Халықаралық келіссөздерді талдау модельдері мен тәсілдері. Көпжақты келіссөздердің саны мен маңыздылығының артуы.

10. Халықаралық тәртіп

«Әлемдік тәртіп» түсінігі. Халықаралық қатынастар жүйелерінің типологиясы мәселелері. Халықаралық тәртіпті негізгі өлшемдері: халықаралық қатынастардың негізгі субъектілері арасындағы қарым-қатынас; күшті және әлсіз субъектілердің өзара байланысы, функционалдық өлшемі. Халықаралық жүйелердің тарихи түрлері. Халықаралық қатынастар жүйелерін талдау әдіснамасының мәселелері.

Тарихи ретроспективада халықаралық жүйелердің эволюциясы. Вестфалиялық халықаралық қатынастар жүйесі. Париж-Хюбертбур халықаралық қатынастар жүйесі. Вена халықаралық қатынастар жүйесі. Блоктарды және кәсіподақтарды қалыптастыру жүйесі. Версаль-Вашингтон халықаралық қатынастар жүйесі. Ялта-Потсдам халықаралық қатынастар жүйесі.

11. Қазіргі әлемдік тәртіп

Халықаралық қатынастардың жаңа жүйесін қалыптастыру. Жаңа әлемдік тәртіптің негізгі сипаттамалары: жаһандық демократиялық толқын; бірыңғай экономикалық организмнің қалыптасуы; әскери қауіпсіздіктің жаңа параметрлері. Қазіргі халықаралық қатынастардың саяси-құқықтық режимі. «Солтүстік-Оңтүстік» қатынастарының жаңа өлшемдері.

Жаһандық проблемалар, олардың пайда болу себептері және халықаралық қатынастарға әсер ету. Қоршаған орта, табиғи және адам ресурстарының проблемасы. Жаңа сын-қатерлер: қылмыстың трансациядануы, халықаралық терроризм, есірткі заттарының заңсыз айналымы, азаматтардың жеке құқықтарын бұзатын қылмыстар. Халықаралық ұйымдар заманауи халықаралық қатынастарды реттеу тетіктері ретінде.

12 Халықаралық және аймақтық үдерістерді зерттеудегі сараптамалық бағалау.

Ішкі және сыртқы саяси тәжірибедегі эксперттік қорытындылардың рөлі. Сараптамалық бағалау әдістемесін қолданудағы құндылықтар мен кемшіліктер. Жеке және ұжымдық экспертиза. Эксперттік бағалау негізіндегі зерттеулердің жүргізілу процедурасы. Эксперттерді таңдау ережелері мен олардың жұмыс істеу ережелері.

Зерттелмек жағдай мен үдерістің даулы графын құру (мақсаттар талы). «Ой шабуылы» мен «Дельфи әдісі» әдістері жөнінде жалпы түсінік. Осы әдістердің орындалу талаптары мен рәсімделуі. Қорытынды құжатты даярлау. Саяси тәжірибедегі ұжымдық сараптаманың ерекше түрі ретіндегі сараптамалық кеңес. Қорытынды құжатты жасау.

13 SWOT талдау.

SWOT талдау түсінігі факторлар сараптамасы әдісі ретінде. SWOT талдауының қолдану тәсілдері мен айласы. Жағдайдың өрлеуіндегі мықты және нашар факторлардың сараптамасы. Жағдайдың өрлеуіндегі мүмкіндіктер мен қатерлердің сараптамасы. Халықаралық қатынастарды зерттеудегі SWOT сараптаманың қолданылуы.

14 Дискурсті талдау

«Дикурс» ұғымы. Дискурстің өзара тығыз байланысты 3 аспектісі. Дискурсті талдаудың мақсаты, қауіпсіздік мәселелерін зерттеудегі тиімділігі. Ашық мәтіндермен жұмыс. Мәтіндерді жіктеу. Дискурсті тәжірибе. Дискурсті қоғамдық құрылыс, оның құрамдас бөлігі. Кодтар және дискурсті қоғамдық құрылыстың құрылымы. Айтылатын ойдың мәні. М.Фуко және оның археология тәсілі дискурсті қоғамдық құрылысты зерттеудің тиімді тәсілі ретінде. «Секьюритизация» түсінігі. Секьюритизацияның құрамдас бөліктері. Десекуритизация. Саясаттандырылмаған, саясаттандырылған және секьюритендірілген (қауіпсіздендірілген).

ЖАУАПТАРДЫ БАҒАЛАУ

Бағалаудың ауқымы:

A	95-100%	Өте жақсы
A -	90-94	
B+	85-89	жақсы
B	80-84	
B-	75-79	
C+	70-74	
C	65-69	Қанағаттанарлық
C-	60-64	
D+	55-59	
D	50-54	
F	0-49	Қанағаттанарлықсыз

Кешенді емтиханға арналған қорытынды аттестация билеттер бойынша ауызша жүргізіледі. Әрбір билетте үш сұрақ бар. Әрбір жауап 100 баллдық шкала бойынша бағаланады, қорытынды балл барлық нүктелердің арифметикалық ортасы ретінде көрсетіледі

Жауап «А - өте жақсы» деп бағаланады (90-100%), егер:

- барлық мәселелер бойынша толық талдау және түсініктеме берілді, қорытындылар дұрыс жасалды;
- докторанттың халықаралық қатынастар теориясын стратегиялық талдаудың негіздері туралы жүйеленген білімі бар, халықаралық қатынастардағы қазіргі оқиғалар туралы теориялық және қолданбалы дағдыларды игеру, халықаралық жағдайды қолданбалы талдау саласында ғылыми-зерттеу әдістерін және процестерді қолдану дағдыларын меңгереді;

- аймақтық интеграцияның мәселелерін жүйеленген білім негізінде талдау, сондай-ақ оны талдау әдістемесі және ЕО қызметінің негіздерін біледі.
- Құрама Штаттардың стратегиялық тұжырымдамаларын кәсіби түрде талдай білу, халықаралық аймақтық ұйымдар контексіндегі қауіпсіздіктің негізгі қауіп-қатерлерін жүйелі талдау дағдыларын меңгеру;
- қазіргі халықаралық қатынастардың жүйелік геосаяси талдауын жүргізу; ол батыстық зерттеушілердің ұғымдарын талдай алады;
- Орталық Азиядағы геосаяси проблемаларды теориялық талдауға және Қазақстан Республикасына перспективалар мен салдарларды анықтау дағдыларына ие;

Жауап «В - жақсы» деп бағаланады (75-89%), егер:

- барлық мәселелер бойынша толық талдауды және түсініктемені ескере отырып, тұжырымдар дұрыс түсіндіріледі, түсініктемелерде кемінде екі елеулі қате жоқ;
- аймақтық интеграцияның мәселелерін жүйеленген білім негізінде талдау, сондай-ақ оны талдау әдістемесі және ЕО қызметінің негіздерін біледі.
- Құрама Штаттардың стратегиялық тұжырымдамаларын кәсіби түрде талдай білу, халықаралық аймақтық ұйымдар контексіндегі қауіпсіздіктің негізгі қауіп-қатерлерін жүйелі талдау дағдыларын меңгеру;
- қазіргі халықаралық қатынастардың жүйелік геосаяси талдауын жүргізу; ол батыстық зерттеушілердің ұғымдарын талдай алады;
- Орталық Азиядағы геосаяси проблемаларды теориялық талдауға және Қазақстан Республикасына перспективалар мен салдарларды анықтау дағдыларына ие;

Жауап С, D - қанағаттанарлық деп бағаланады (50-74%), егер:

- Жүйелі талдауда елеулі қателіктер бар, және жауап толық емес;
- Құрама Штаттардың стратегиялық тұжырымдамаларын кәсіби түрде талдай білу, халықаралық аймақтық ұйымдар контексіндегі қауіпсіздіктің негізгі қауіп-қатерлерін жүйелі талдау дағдыларын меңгеру;
- қазіргі халықаралық қатынастардың жүйелік геосаяси талдауын жүргізу; ол батыстық зерттеушілердің ұғымдарын талдай алады;
- Орталық Азиядағы геосаяси проблемаларды теориялық талдауға және Қазақстан Республикасына перспективалар мен салдарларды анықтау дағдыларына ие;

Жауап «F- қанағаттанарлықсыз» деп бағаланады (0-49%), егер:

- Жүйеленген талдауда елеулі қателіктер бар, қойылған сұраққа жауап жоқ;

6. ҰСЫНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

Негізгі әдебиет

- Гроций Г. О праве войны и мира. В 3-х тт. - М., 1994
- Декларация тысячелетия ООН. 55 сессия Генеральной ассамблеи ООН. – Нью-Йорк, 2000.
- Клаузевиц К. О войне. - М., 1996
- Маккиавелли Н. Государь. М., 1990
- Мировые войны XX века: В 4 кн. Документы и материалы/ РАН. ИВИ – М., 2002
- Моргентау Г. Политические отношения между нациями. Борьба за власть и мир // Социально-политический журнал, 1997, № 2.
- Назарбаев Н.А. На пороге XXI столетия. -Алматы, 1996.
- Организация Объединенных Наций. Сб. док. / Отв. ред. В.В. Вахрушев. - М., 1981.
- Сборник документов по международному праву /Под ред. К.К.Токаева, М.М. Атанова, Ж.У. Ибрашева.- Т.1, 2. - Алматы, 1998.

- Системная история международных отношений: в 4 т. 1918-1945 /Под ред. д.п.н., проф. А.Д. Богатурова. - М., 2000.
- Фукуяма Ф. Конец истории? // Вопросы философии. - 1990. - № 3
- Хантингтон С. Столкновение цивилизаций // Полис. - 1994. - № 1

Қосымша әдебиет

- Алексеев Т.А. Современные политические теории. - М., 2000.
- Антюхина-Московченко В.И., Злобин А.А., Хрусталеv М.А. Основы теории международных отношений.-М.,1989.
- Арыстанбекова А.Х. Казахстан в ООН: история и перспективы. - Алматы, 2004.
- Арыстанбекова А.Х. Миротворческая деятельность ООН. - Алматы, 2005
- Арыстанбекова А.Х. Глобализация. – Алматы, 2007
- Бек У. Что такое глобализация? / Пер с нем. - М., 2001.
- Богатуров А.Д. Современные теории стабильности и международные отношения России в Восточной Азии в 1970-90-е годы. М.,1996.
- Василенко И.А. Политическая глобалистика. - М., 2000.
- Введение в теорию международных отношений./Под ред. А.С.Манькина.-М.,2001.
- Всеобъемлющая международная безопасность. Международно-правовые принципы и нормы: Справочник / Отв. ред. Б.М. Клименко. - М., 1990.
- Европа и глобальные проблемы современности. М., 1992.
- Европейская интеграция: происхождение и развитие Европейского Союза.-М.,1996.
- Жирар И. Индивиды в международной политике. М., 1996.
- Загорский А.В., Лебедева М.М. Теория и методология анализа международных переговоров.-М.,1989.
- Кальвокорресси П. Мировая политика после 1945 г. В 2-х кн. – М., 2000
- Касенов У., Елеукенов Д., Лаумулин М. Казахстан и договор о нераспространении ядерного оружия. - Алматы, 1994.
- Латинская Америка в международных отношениях XX в. В 2 т. Т.2. М., 1988.
- Лебедева М.М. Мировая политика. - М., 2004.
- Ломагин Н.А., Лисовский А.В. и др. Введение в теорию международных отношений и анализ внешней политики. СПб, 2001.
- Международные отношения: социологические подходы // Под ред. П.А.Цыганкова. – М, 1998.
- Мировая политика: проблемы теории и практики. М., 1995.
- Мировое политическое развитие: век XX / Н.В. Загладин и др. М., 1995.
- Мурадян А.А. Самая благородная наука. Об основных понятиях международно-политической теории. - М.,1990.
- Назарчук А.В. Этика глобализирующегося мира. - М., 2004.
- Новиков В.Г. Теория международных отношений. - Иркутск,1996.
- Павлов Ю.М. Мировая политика и международная экономика: Уч. пос. – М., 1998
- Панарин А.С. Искушение глобализмом. - М., 2000.
- Современные международные отношения/Под ред. Торкунова А.В.- М., 2012
- Теория международных отношений: Хрестоматия / Сост., науч. ред. и коммент. П. А. Цыганкова. – М., 2002
- Теория международных отношений на рубеже столетий / Под ред. К. Буса и С. Смита: Пер. с англ. / Общ.ред. и предисл. П.А. Цыганкова. – М., 2002
- Токаев К.К. Дипломатия Республики Казахстан. - Астана, 2001.
- Хрусталеv М.А. Теория политики и политический анализ. - М.,1991.
- Цыганков П.А. Международные отношения. М., 2002
- Шишков Ю.В. Интеграционные процессы на пороге XXI века. - М., 2001.